

Pien-Ruotsin ulkopoliitiikka puntarissa

Panu Pulma

Tapani Suominen (toim.): Itsekkyttä vai valtiomiestaitoa. Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002. Tammi 2002.

Suurlähettiläs Heikki Talvitie on tunnettu historiaharrastuksestaan. Diplomaatille asemamaan historian harrastaminen lienee pakollistakin, mutta Talvitie ei ole tyytynyt tähän. Hän on innostunut etsimään Ruotsin ulkopoliitiikan pitkää linjaa aina vuodesta 1812, jolloin Ruotsin tuore kruununprinssi ja tosiasiallinen hallitsija Kaarle Juhana (Bernadotte) ja Venäjän keisari Aleksanteri I tapasivat Turussa. Viimeistään tuosta tapaamisesta alkaen kaikille oli selvää, ettei Suomen takaisin valtaaminen kuulunut Ruotsin intresseihin. Ruotsi ei halunnut konfliktia Venäjän kanssa – päinvastoin Ruotsi tarvitsi Venäjän tukea varmistaakseen Norjan kaappaamisen Tanskalta.

Talvitien artikkeli ”Ruotsin vuoden 1812 politiikka” on kirjan perusartikkeli, jonka teemoihin joukko ulkopoliitiikan ja historian asiantuntijoita ja harrastajia eri näkökulmista ottaa kantaa. Lopuksi professori Henrik Meinander vielä kommentoiden kertaa artikkelien keskeiset teemat.

Loppu hyvin, kaikki hyvin

Talvitien perusteesi on suomalaisesta realistisesta ulkopoliittisesta perinteestä kumpuava yritys nähdä Ruotsin ulkopoliitiikan pysyviä rakenteita

tavallaan annetussa geopoliittisessa rakenteessa. Venäjän vahvuus oli kiistämätön lähtökohta, ja Ruotsin tavoitteena on Talvitien mukaan ollut tilanteen tasapainottaminen Itämeren alueella siten, ettei Ruotsi sitoudu mihinkään, mikä voisi uhata sen omaa asemaa. Tämä kuulostaa hyvinkin ”paasikivilaiselta”, ja sitähan se tietenkin onkin. Yllättävää ei liene, että nimenomaan emeritusprofessori Matti Klingen artikkeli ”Mitäpä Venäjä soilla ja rapakivillä tekisi...” noudattaa selkeimmin samaa teoreettista linjaa.

Selkeimmän irtioton Talvitien hahmottelemasta ”pitkästä linjasta” esittää kokenut tutkija ja ulkopoliitiikan tekijä Krister Wahlbäck, jonka mukaan ”vuoden 1812 politiikka” menetti oleellisen ajankohtaisuutensa Suomen itsenäistymisen myötä. Itse asiassa eräät muutkin ruotsalaistutkijat, mm. Gunnar Åselius, Wilhelm Agrell ja Ruotsin 1930-40-lukujen ulkopoliitiikan ”skoonelaista” painotusta esittelevä Anders Björnsson vahvistavat osaltaan Wahlbäckin näkemystä.

Suomen Tukholman suurlähettilään historiallisen avauksen peruskysymys on tietenkin Ruotsin politiikan merkitys Suomen kannalta. Tätä kysymystä pohtivat monet 1800-luvun historiaan erikoistuneet tutkijat, kuten Torkel Jansson, Max Engman, Pertti Luntinen ja Åke Sandström. 1800-luvun näkökulmasta Suomen pääseminen suuren Venäjän imperiumin osaksi näyttäytyy jokseenkin onnellisena tapahtumana – autonomisena alueena Suomi saattoi kehittyä ”ruotsalaisena” yhteiskuntana suomalaiseksi valtioksi. Suomen joutuminen Venäjän valtaan

1700-luvulla olisi ollut paljon suurempi onnettomuus, ja jääminen Ruotsin itäiseksi etäosaksi olisi ollut vieläkin onnettomampaa, koska Pietarin turvallisuusedut ovat pysyvä geopoliittinen tosiasia.

Kaarle Juhana "vaikuttaja-agentti"?

Kokoelman hauskin artikkeli on Vadim Roginskin artikkeli "Oliko Kaarle Juhana venäläisten 'vaikuttaja-agentti'?", joka havainnollisesti osoittaa Kaarle Juhanan luoneen hyvät suhteet Aleksanteriin jo ennen Ruotsin kruununprinsssi tulemistaan ja kehittäneen sangen itsenäisen näkemyksen siitä, mikä oli Ruotsin etu ja mikä sen suhde hänen omaan dynastiseen etuunsa. Tahtomattakin mieleen nousevat eräät suomalaiset idänsuhteiden vaalijat.

Suomen kaltainen vaikeasti puolustettava ja ilmiselvästi vahvemman naapurin turvallisuustintresseihin liittynyt alue oli Kaarle Juhanelle (ja hänen Ruotsilleen) pikemminkin taakka eikä hänellä ollut emotionaalista suhdetta "Itämaahan" kuten monilla ruotsalaisen eliitin jäsenellä oli.

Tietenkin tämä näkemys on ehdollisesti oikea. Ehdollisesti sinä mielessä, että Kaarle Juhanan nousu Ruotsin tosiasialliseksi hallitsijaksi ei sittenkään merkinnyt aivan uutta käännettä Ruotsin ulkopoliitiikassa.

Jo Kustaa III:lla oli ollut valmiuksia tehdä Suomella vaihtokauppaa Norjan saamiseksi ja Kustaa IV Aadolfin näkökulmasta oli selvää, että Napoleonin armeija Tanskassa merkitsi Ruotsille suurempaa uhkaa kuin Venäjän joukot jossain Kymijoen takana. Myös hänen näkemyksensä mukaan Norjan tuli kuulua Ruotsille – ja sillä olisi hintansa.

Ei Suomesta luopuminen ollut Ruotsin eliitille niin mahdoton ajatus kuin jälkikäteen on haluttu nähdä. Tietysti oli harmillista menettää paljon maata (ja omaisuutta) hävityn sodan seurauksena, mutta Ruotsillahan oli joka tapauksessa enemmän voitettavaa lännessä. Ja kuten Suomen

puolella nähtiin, näki Suomen eliitti tilanteen peilikuvamaisesti samoin – suuri Venäjä tarjosi verrattomasti suurempia mahdollisuuksia kuin Ruotsi, jolta näytti puuttuvan sekä kyky että halua pitää Suomi.

Eivät Sprengtportenin kannattajatkaan olleet aivan puusta pudonneita – eivätkä sen puoleen etelänorjalaiset "tuulihatut", jotka aivan samoihin aikoihin spekuloidivat isännän vaihtamisesta Tanskasta Ruotsiksi. Svein Ivar Angell kuvaa artikkelissaan hyvin kuinka Norjan taloudelliset ja ulkopoliittiset erityisedut erosivat Ruotsin tavoitteista koko unionin ajan.

Itsekkyys on valtiomiestaitoa

Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa on hyödyllinen ja inspiroiva lukemisto – Ruotsin 1800-luvun historiastahan meillä ylipäänsäkin tiedetään tuskastuttavan vähän. Samalla kirjan monipuolisesti asiantuntevat artikkelit valottavat paitsi Ruotsin historiaa myös ruotsalaista tapaa hahmottaa kansainvälisen politiikan kehitystä ja Ruotsin suhdetta Suomeen. Valtiollinen itsekkyys oli kai sittenkin Ruotsin kannalta suurinta valtiomiestaitoa. Viime kädessä Suomenkin kannalta oli onnellisinta, että "Ruotsin luontainen haluttomuus ottaa riskejä" (Wahlbäck) oli niinkin tuloksellista kuin oli ja Ruotsi kykeni opportunistimin parhaita konsteja taidolla käyttäen pysymään sotien ulkopuolella. Tässä mielessä geopoliittinen realismi on hallinnut Ruotsin ulkopoliitiikkaa ainakin 1980-luvulle saakka. Jos se on vaatinut kaksinaamaisuutta, niin sitten on – samaahan ovat kykyjensä mukaan tehneet kaikki muutkin. Ja tekevät edelleen. Kuten Henrik Meinander loppuartikkelissaan viittaa, on Ruotsin Nato-kytkentä ollut pitkään tosiasia kaikesta liittoutumattomuusretoriikasta riippumatta. Kuinka lienee Suomen kanssa?

Kirjoittaja on dosentti sekä Suomen ja Pohjoismaiden historian yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa.